

Κόνιτσα

Από την Οθωμανική κυριαρχία
στο Ελληνικό κράτος

Εκατό χρόνια
από την απελευθέρωση

Επιμέλεια
Βασίλης Νιτσιάκος

Δήμος Κόνιτσας
Κόνιτσα 2014

ΟΙ ΣΥΤΓΡΑΦΕΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ:

Βασίλης Νιτσιάκος

Καθηγητής του Τμήματος
Ιστορίας και Αρχαιολογίας
του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Γιώργος Β. Νικολάου

Επίκουρος Καθηγητής του Τμήματος
Ιστορίας και Αρχαιολογίας
του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Χαρίλαος Γ. Γκούτος

Ομότιμος Καθηγητής
Παντείου Πανεπιστημίου

Νικόλαος Α. Αναστασόπουλος

Λέκτορας του Τμήματος
Ιστορίας και Αρχαιολογίας
του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Κόνιτσα

Από την Οθωμανική κυριαρχία
στο Ελληνικό κράτος

Εκατό χρόνια
από την απελευθέρωση

Επιμέλεια
Βασίλης Νιτσιάκος

Δήμος Κόνιτσας

Κόνιτσα 2014

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 55428
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 12-5-14
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ. 949.53 ΚΟΝ

Κωδ. εγχ. 8735

© Δήμος Κόνιτσας

ISBN 978-960-85873-5-9

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Πρόλογος Δημάρχου Κόνιτσας Παναγιώτη Γαργάλα 7
- Βασίλης Νιτσιάκος, *Αντί εισαγωγής:*
Στα ίχνη του χρόνου, στο δρόμο για το παρόν 9
- Γιώργος Β. Νικολάου, *Η κοινωνική και οικονομική*
κατάσταση στην περιοχή Κόνιτσας κατά την περίοδο
της οθωμανικής κυριαρχίας 15
- Χαρίλαος Γ. Γκούτος, *Η εκπαίδευση*
στην επαρχία Κόνιτσας επί Τουκοκρατίας 59
- Νικόλαος Α. Αναστασόπουλος,
Η Κόνιτσα: κοινωνία, οικονομία, πολιτισμός.
Τα δεδομένα κατά τον Μεσοπόλεμο 81
- Συγκεντρωτική Βιβλιογραφία 103

Πρόλογος Δημάρχου

Το 2013 είναι μια σημαδιακή χρονιά για την Κόνιτσα. Συμπληρώνονται 100 χρόνια ελεύθερου βίου, μετά από υποδούλωση μισού αιώνα περίπου. Ο Δήμος πανηγύρισε, μαζί με τους πολίτες το σημαντικό αυτό γεγονός, οργανώνοντας σειρά εκδηλώσεων πανηγυρικού και όχι μόνο χαρακτήρα.

Θέλαμε, ωστόσο, πέρα από όλα τα άλλα, να γίνει και μια επιστημονική εκδήλωση, που θα άφηνε κάτι σημαντικό ως κατάθεση για τις επερχόμενες γενιές. Έτσι, απευθυνθήκαμε στον συντοπίτη μας καθηγητή του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Βασίλη Νιτσιάκο και τον παρακαλέσαμε να οργανώσει μια σχετική επιστημονική ημερίδα, η οποία και πραγματοποιήθηκε στην Κόνιτσα στις 19 Μαΐου 2013.

Ιστορικοί από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και όχι μόνο κατέθεσαν τα πορίσματα των σχετικών τους ερευνών κατά τις εισηγήσεις τους και με την ολοκλήρωση της ημερίδας, πεπεισμένοι από την επιστημονικότητα των πεπραγμένων, ζητήσαμε να προχωρήσει άμεσα η διαδικασία έκδοσης των κειμένων.

Ευχαριστούμε τόσο τους εισηγητές - συγγραφείς των κειμένων όσο και τον επιμελητή της παρούσας έκδοσης για τη συμ-

βολή τους στην υπόθεση της συλλογικής μας αυτογνωσίας. Τους ευχαριστούμε διπλά, γιατί τα κείμενα που δημοσιεύονται εδώ δεν είναι οι αρχικές εισηγήσεις τους, αλλά καρπός περαιτέρω έρευνας και μελέτης και μετά την ολοκλήρωση της ημερίδας.

Πιστεύουμε ότι κάναμε το χρέος μας απέναντι σ' αυτούς που αγωνίστηκαν για να είμαστε εμείς σήμερα ελεύθεροι αλλά και στους επιγενόμενους για να γνωρίζουν το συλλογικό τους παρελθόν.

Παναγιώτης Γαργάλας
Δήμαρχος Κόνιτσας

Βασίλης Νιτσιάκος

Αντί εισαγωγής:

Στα ίχνη του χρόνου, στο δρόμο για το παρόν

Ξεφεύγοντας από τις γνωστές γραμμικές αφηγήσεις τοπικών ιστοριών, όπου κυριαρχεί η παράθεση σημαντικών γεγονότων από την αρχαιότητα μέχρι τις μέρες μας, και υιοθετώντας μια δομική προσέγγιση με άξονα τις βαθύτερες κοινωνικές και οικονομικές διεργασίες που βρίσκονται πίσω από τα πολιτικά γεγονότα και με εργαλείο την έννοια της μεγάλης και μικρής διάρκειας, όπως και εκείνη της συγκυρίας και της τομής, θα προσπαθήσουμε επιγραμματικά να δώσουμε το ιστορικό υπόβαθρο, που βοηθά στην ερμηνεία και κατανόηση της ιστορικής συγκρότησης των τοπικών κοινωνιών της περιοχής.

Το οθωμανικό πλαίσιο διοίκησης που επιβλήθηκε από τις αρχές του 15ου αι. μ.Χ. δεν υπήρξε απλά καθοριστικό για την οικονομική, κοινωνική και πολιτική συγκρότηση του χώρου, αλλά άφησε βαθιά χαραγμένα τα σημάδια του στις πολιτισμικές δομές και τις νοοτροπίες του πληθυσμού. Η μακρά διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας, με όλους τους μετασχηματισμούς της, αποτελεί το βασικό ιστορικό πλαίσιο κατανόησης των τοπικών κοινωνιών του ευρύτερου βαλκανικού χώρου σε ό,τι αφορά στη συγκρότηση, τους μετασχηματισμούς

αλλά και την πορεία τους προς τη νεωτερικότητα με την αποσύνθεση του οθωμανικού συστήματος και τη συγκρότηση των εθνικών κρατών.

Οι διαθέσιμες ιστορικές πηγές δεν αφήνουν κανένα περιθώριο αμφισβήτησης της θέσης ότι η συγκρότηση των κοινοτήτων με τη μορφή που τις ξέρουμε στη νεώτερη περίοδο έλαβε χώρα μετά την οθωμανική κατάκτηση και εντάσσεται στην ίδια τη λογική της. Γνωρίζουμε ότι πριν την έλευση των Οθωμανών η λεκάνη της Κόνιτσας είχε αναπτυχθεί δημογραφικά και οικονομικά, τουλάχιστον από τον 13ο αιώνα. Είναι γνωστή η εμποροπανήγυρη της Διπαλίτσας, στην περιοχή της Μεσογέφυρας, στην οποία συνέρρεαν άνθρωποι και προϊόντα από μια μεγάλη γεωγραφική κλίμακα. Η οικονομική ακμή αυτής της περιοχής επηρέασε την ίδια την Κόνιτσα και την ευρύτερη ορεινή περιοχή. Έτσι αναπτύχθηκαν αργότερα και άλλα τοπικά παζάρια, όπως της Κόνιτσας και της Φετόκου στη λάκκα του Σαρανταπόρου. Μαζί με τη γεωργοκτηνοτροφία έχουμε επίσης στοιχεία για την ανάπτυξη βιοτεχνικών δραστηριοτήτων, όπως η βυρσοδεψία και η γουνοποιία.

Οι οικισμοί και οι αντίστοιχες κοινότητες, όπως τις ξέρουμε σήμερα, στη μεγάλη τους πλειοψηφία συγκροτήθηκαν από τη συνένωση μικρότερων διάσπαρτων οικισμών της ευρύτερης περιοχής ως απάντηση στις απαιτήσεις του διοικητικού και φορολογικού συστήματος, της ίδιας της κατακτητικής λογικής των Οθωμανών. Η ένταξη στο οθωμανικό σύστημα εξασφάλισε στις περισσότερες κοινότητες ένα είδος αυτοδιοίκησης με βασική υποχρέωσή τους τη συλλογική απόδοση των φόρων στην κεντρική εξουσία από τη μια και από την άλλη την ασφάλεια στην περιοχή. Η διαδικασία συγκρότησης των κοινοτήτων φαίνεται να ολοκληρώνεται τον 17ο αιώνα, ενώ στη συνέχεια έχουμε τη δημογραφική τους ανάπτυξη, στην οποία συνέ-

1. Για μια πλήρη αναφορά στη βιβλιογραφία βλ. Βασίλης Νιτσιάκος (επιμ.), *Η Κόνιτσα και τα χωριά της. Πολιτισμού ανατομή, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, Γιάννινα, 2008.*

βαλε και η σταδιακή εγκατάσταση επήλυδων, γεγονός που θα οδηγήσει τον επόμενο αιώνα τα περισσότερα χωριά στην τεχνική εξειδίκευση ως διέξοδο στην οικονομική στενότητα.

Κατά τους τελευταίους αιώνες της οθωμανικής κυριαρχίας βέβαια αρκετά χωριά έγιναν τσιφλίκια και η περιοχή γενικά βίωσε δύσκολες καταστάσεις λόγω της ανεξέλεγκτης δράσης τόσο των τοπικών μπέηδων όσο και των ληστρικών ομάδων Μουσουλμάνων από την Καραμουρατιά (περιοχή Λεσκοβικίου). Μέχρι την άνοδο του Αλή Πασά στην εξουσία τα χωριά διοικούνταν από τους προεστούς, που εξέλεγαν οι ίδιες οι κοινότητες για να τις εκπροσωπούν απέναντι στην κεντρική διοίκηση και οι οποίοι με τη σειρά τους εξέλεγαν τον Γενικό Προεστό του Βιλαετίου. Ο Αλή Πασάς διόρισε στη θέση των προεστών ανθρώπους της εμπιστοσύνης του και δεν είναι τυχαίο ότι στην εποχή του τσιφλικοποιήθηκαν αρκετά χωριά και στη λάκκα του Σαραντάπορου. Η περίοδος μετά το θάνατο του Αλή Πασά χαρακτηρίστηκε από μια σχετική αποδιοργάνωση του διοικητικού συστήματος, που είχε ως αποτέλεσμα την περαιτέρω τσιφλικοποίηση χωριών.

Η εξασθένηση της οικονομίας της περιοχής αρχίζει ουσιαστικά από τον 18ο αιώνα και κορυφώνεται το 19ο με την γενική κρίση της οθωμανικής οικονομίας εξαιτίας των συνεπειών της ανάπτυξης του ευρωπαϊκού βιομηχανικού καπιταλισμού. Μετά την έξοδο στην τεχνική εξειδίκευση και εξαιτίας της επιδεινούμενης οικονομικής κατάστασης στην αγροτική οικονομία και λόγω της άγριας εκμετάλλευσης των αγροτών από τους τσιφλικάδες, σημειώνεται και το πρώτο ρεύμα μετανάστευσης από την περιοχή προς τη Βλαχιά, την Πόλη, την Αίγυπτο και αλλού, που θα βοηθήσει αρκετά στην οικονομική ανάκαμψη. Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα η συμβολή των εμβασμάτων των ξενιτεμένων στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των περισσότερων χωριών είναι αξιοσημείωτη.

Στις αρχές του 20ού αιώνα έχουμε τη μεγάλη τομή, που είναι η απελευθέρωση της Ηπείρου (1913), γεγονός που σήμανε το τέλος της μεγάλης διάρκειας της οθωμανικής κυριαρχίας και την αρχή μιας νέας εποχής, που τη χαρακτηρίζουν η ενσωμάτωση της περιοχής στο